

تعبیرات و اصطلاحات و امثال مشترک فارسی و آذربایجانی

özüva iyna bâtər نک مط آدم باید یک سوزن بخودش بزندیک جوالدوز ببرد .
yoldâşuvâ cuvâldəz
(بخودت سوزن فرو ببر بدوستت جوالدوز)

P

pâk پاک : در مفهوم قیدی بمعنای کاملا و قطعا و بطور اتم و اکمل
pâlâni ayri di بالانش کیچ است . نک احد
pâmbəṛənân باپنبه سر بریدن : بیصدا و بی نشان کشتن و از میان بردن . نک فا

bâş kasmâx
pâmbəx şulâxdân cəxâtmâx نک فا پنبه از گوش بیرون کردن : حرف شنیدن .
pâpəş tiḵsmâx پاپوش دوختن .

pahriz elamâx پرهیز کردن : دوری . نک فا
pahlavân pamba di پهلوان پنبه است . نک مط
pâmâl elamâx پامال کردن : له کردن . نک فا

parastârləx elamâx پرستاری کردن . نک فا
pardadirrəx yâxci dayi پرده دری خوب نیست . نک مط
paşmak kimin مثل بشمک . ابریشمی افشان . موائی نرم و زیبا .

pavvâra kimin برنجی بصنعت پخته . نک احد
picâx vurseydün şâni مثل فواره : خونی جهان و بسیار . نک احد
cəxmâzdi اگر کارد باو میزدی خونس در نمیآمد . نک فع

(کارد میزدی خونس در نمیآمد)
pillanin ikisin bir elir دوپله یکی میکند . نک مط

pişiyin âṛzi ata گربه دستش بگوشت نرسید گفت گنده است . نک احد
yetişmaz diyar vâh vâh na pis iy galir
(دست گربه بگوشت نمیرسد میگوید واه واه چه بوی بدی میآید)

گیر به دست و رویش را می‌شوید مهمان می‌آید . نک مط
 pišik al - üzün
 yuvur şonâx galajâx .

بگیر به گفتند فضله‌ات درمانست بخاک کرد . نک احد
 pišiya dedila poxun
 darmân di səşdi üsdün bâsdârdi .

(بگیر به گفتند گهت درمانست رید رویش را پوشاند)

بیه چیز را بتن مالیدن . نک فع
 . . . piyin jânâ sÛtmâx .

(... بیه اش را بجان مالیدن)

بز عالی جیب خالی . نک احد .
 pozi âli jibi xâli

بزدادن : خود نمائی کردن . نک فا
 poz vermâx .

بولکی : رشوه خوار . نک فع
 pulâki .

بول دارد که آواز خروس نشیده . نک احد
 puli vâr ki xoruz sasi

eşitmiyip

مثل بول . سخت سرخ از آتش یا از تب . خرد شده بقطعات
 pul kimin
 کوچک . نک احد

بول بول را می‌آورد (یا) پیدا میکند . نک احد
 pul puli gatirar

(بول بول را می‌آورد)

راه بول را خوب پیدا کرده . نک مط
 pulun yolun yâxci tâpâp .

پشک انداختن : قرعه کشی کردن با شماره انگشتان . نک فع
 püşk âtmâx .

مثل رقاصها . سبک . بالباسی کوتاه . بازلفی نه برسم بیراسته . نک احد
 raşşâs kimin
 (مثل رقاص)

رحمت به ... : در مورد برتری چیزی بر چیز دیگر گویند مثلا در مورد خربزه بیمزه گویند :

rahmat ... « رحمت باب حمام » . نک فع

رنگش رنگ گچ دیوار شده . نک مط
 rangi olmuş di âx âbbâx

gaž kimin .

(رنگش سفید سفید مثل گچ شده بود)

ruhmun dâ xabari yoxdi . روحم خبر ندارد . نک فع .

(روحم هم خبر ندارد)

rūzi veran âllâh di . روزی دهنده خداست . نک احد

S

sâmâni ita کاه پیش سک و استخوان پیش خر نهادن (یا) ریختن . نک احد

sümüyi âtâ tökmâx .

(کاه را بسک و استخوان را باسب ریختن)

sabir galdi - sabr ela . صبر آمد - صبر کن . نک عط

sabrinan hâlvâ pişar گر صبر کنی زغوره حلوا سازی . نک احد

ey şorâ sannan .

(با صبر حلوا میپزد ای غوره از تو)

saşşali manim alimda di . ریشش دردست منست .

ریش دردست دیگران داشتن . نک احد

saşşali özga alina vermâx . ریش خود را بدست کسی دادن .

(ریش را بدست دیگری دادن)

salâm bizdan di سلام ازماست . نک احد

sumâx - pâlândâ su آب باغربال پیمودن : کاری عبث کردن (دردتر کی)

dâşemâx .

sumâx - pâlân (آب در آبکش) دادن که معمولاً در عبارت «در عروسی تو آب در آبکش

حمل خواهم کرد» بکار میرود و منظور اینست که

ارادتم بتر و اشتیاقم بعروسی تو تا آنجاست که در

آن روز خجسته برای هر گونه خدمت شاق و

دشواری آماده‌ام .)

sanün otuvâ yânəruş . باتش تو داریم همه میسوزیم.

(باتش تو میسوزیم)

- اگر تو خواندی من مُردم .
san oxiyani man toxumušâm .
- آنها تیرا که تو خوانده‌ای ما از بر کرده‌ایم : فریب ترا نمی‌خوریم .
ear gardân šâlməš (= šâləp) سرگردان مانده . نک مط
- صدا در آمدن .
sas cəxmâx .
- صوت خودش بگوش خودش خوشنوا بود . نک احد
esai özüna xoš galir . (صدایش بخودش خوش می‌آید)
- صدا از تک چاه بر آمدن .
esai šuyunun takinnan cəxər . (صدایش از ته چاه در می‌آید)
- نواب دارد .
savâbi vâr .
- نواب داشتن : نتیجه خوب داشتن . نک فا
- سوادش نم کشیده . نک فع
savâdi šeh cakip .
- مثل سیل . اشگ یا عرق یا خون یا آبی فراوان . نک احد
sel kimin .
- موش بسوراخ نیرفت جاروب بدمش بست . نک احد
sicân yuvâsənâ
- gedammirdi šuyrunâ süpürğa bârlâməšdi .**
 (موش بلانه‌اش نمی‌توانست برود بدمش جاروب بسته بود)
- مثل قشون شکسته . تک تک و بتفاریق آمدن جمعی . نک احد
sənəx šoşun kimin
- مستراح نیرود که مبادا گرسنه‌اش بشود . نک مط
səšmər ki šârnəm
- âjâli .**
 (نمی‌ربند که شکم گرسنه میشود)
- باسیلی صورت خود را سرخ داشتن . نک احد
silliynan üz šəzâtmâx
- (باسیلی صورت سرخ کردن)
- سیاهی لشکر . نک مط
siyâhi lašgar .
- بشما قول می‌دهم .
siza šo^w l veriram
- از شما چه پنهان . نک مط
sizdan na gizlin .
- ذکر خیر شما همه‌جاست . نک مط
sizün har yerda
- zikri xeyrüz di .**

sonki pešmânnəx bara bitirmaz .	پشیمانی سودی ندارد . نک احد
(پشیمانی بعدی بار بیارنمیآورد)	
sorâx tutmâx .	سراغ گرفتن
söz cəxâtmâx .	حرف درآوردن
söz ešitmâx adapdandi .	حرف شنیدن ادبست . نک احد
(حرف شنیدن از ادبست)	
söz heš vâx gizlin şâlmâz .	حرف پنهان نمیماند . نک احد
(حرف هیچوقت پنهان نمی ماند)	
söz sözi gətirar ârşən bezi	سخن سخن آورد . نک احد
(حرف حرف را میآورد . نک احد)	
sözün bâşən âşmâx	سرحرف باز کردن : آغاز سخن کردن . نک فا
su âvâdannəx di .	آب روشنائی است . نک احد
su bir yerda şâlsâ iylanar .	آب که یکجا ماند میگردد . نک احد
su bâşdân geşmâx .	آب از سرگذشتن . بدبختی به منتها رسیدن . نک احد
sudân cəxmâx .	از آب درآمدن : نتیجه دادن . نک فع
sudân yâxci cəxmâmâx	خوب از آب بیرون نیامدن . نک احد
su küzasi su yolundâ sənâr	کوزه براه آب می شکند . نک احد
(کوزه آب براه آب شکند)	
su işmâx kimin .	مثل آب خوردن : ساده . نک فع
su işmâx .	ازجائی آب خوردن : نمیدانم سرچشمه شایعه از کجاست .
(آب خوردن)	
sulâr bâş yuxâri gedir	آب سر بالا میرود ؟ نک احد
(آبها سر بالا میرود)	
sulâri bir arxa getmir	آبشان بیک جو نمیروود . نک فع
su şâşşeldâdi şonâx	آب صدا کرد مهمان میآید . نک مط
galajâx .	

- suvâ cakmâx و سستن دفعه آخر جامه و دست - زخم آب برداشتن - و
 su cakmâx . آب بیرون آوردن . نک فا
 suvâ tüšmüš cəcân . موش آب کشیده شدن . نک فع
 (موش بآب افتاده)
 su vermâx . آب دادن : بفلزات
 su vərmâx . آب زدن : نم کردن ، تر کردن . نک فا
 südüyi kaflanıp . شاشش کف کرده . نک مط
 sümük səndərmâx . استخوان خرد کردن : تعب ورنج در تحصیل دانش بردن .
 نظیر : دود چراغ خوردن . نک احد
 sümük kimin (یا) مثل استخوان . نانی نهایت خشک . نک احد
 ela bir sümük di
 (مثل استخوان (یا) مثل اینکه استخوانست)
-

 S
- šāmi šaribân tutmâx . شام غریبان گرفتن . نک فع
 šahridan ešiya sâlmâx از شهر بیرون کردن .
 پرتگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
 مثال: که را از شهر بیرون کردند که همراه میکنند
 šakšül šamar eliyip . شق القمر کرده . نک مط
 šarrüvi bizim bâšəməzdân sow شرت را از سر ما بکن . نک مط
 šava kimin سیاه مثل شبق
 šar zāhira hökm clar . شرع بظاهر حکم میکند . نک احد
 šikasda nafsiləx elir . شکسته نفسی میکند . نک مط
 šikas yemâx . شکست خوردن .
 šor göz di . چشمش شور است .
 šorun cəxâtmâx . شورش را در آوردن . نک احد
 šüvaran mazâš . خاکشیر مزاج .

T

- tâpbâx . پیدا کردن یا یافتن مثلا: ما شمارا خوب یافتیم
- tâbut zənḡərovi . زنگوله تابوت : بچه سرپیری .
- tāji sar sūz . شما تاج سر ما هستید . نک مط
- (تاج سر هستید)
- tā göz işlir . تاجشم کار میکند .
- tāmāh dišin caḡmâx . دندان طمع کندن .
- (دندان طمع را کشیدن)
- tār mâr olup . تارومار شده . نک مط
- tâzâ galdi bâzârdân نو که آمد بی بازار کهنه میشود دل آزار . نک احد
- köhna tüşdi nazardan . (تازه آمد از بازار کهنه افتاد از نظر)
- tâzâ küza sarin su . که زه نو آب خنک دارد نک احد .
- (کوزه تازه آب خنک)
- tab'î gül eliyip طبعش گل کرده .
- taḡ - man jüt جفت یا طاق : (که در متون ادبی فارسی « طاقا یا جفت » آمده است . نک مقالت دوم چهارمقاله نظامی).
- taḡ mizrâb . تک مضراب زدن : اشاره به مطلبی کردن . نک فا
- taḡ tük . تک و توک .
- ta'na vurmâx طعنه زدن
- tari soḡəməməş . عرقش نخشکیده ...
- turşâməş şəz دختر ترشیده .
- taşrif gatimâx . تشریف آوردن . نک فا
- taşrifi vâr . تشریف دارد .
- tati elamâx . تاتی کردن : راه رفتن بزبان کودکان . نک فع
- tavakkül âllâhâ . توکل بخدا . نک مط

- taxmin vurmâx . تخمین زدن
- tez oynâ pis oynâ . زور بازی کن بدبازی کن . نک احد
- tika götüran (تیکه بردار) تیکه بردار بودن چیزی : قابل وصله بودن . نک فا
- tika tutmâx . لقمه گرفتن .
- tilismi əndərdələ . (طلسم را شکستند) طلسم را دیگر شکستند . نک مط
- tox raķ . رنگ سیر .
- toxun âzdân xabri yoxdi . سیر از گرسنه خبر ندارد (سواره از پیاده) . نک احد
- toxumâx . بافتن : چیزی را از خود در آوردن و شیره بسر کسی مالیدن .
- tört (dört) gözli bâxər . چهار چشمی نگاه میکند .
- töwla dayi . طویله نیست : سرزده نباید داخل شد و رعایت اجازت و ادب را باید کرد .
- tul caķmâx . طول کشیدن .
- tümânâ bira tuşmâx . کیک در تنبان افتادن : ناراحتی خیال .
- tükân âşmâx . (طویله واری) دکان باز کردن : موضوعی را وسیله اغوا و فریب قرار دادن و با عنوان کردن آن جاب مشتری و طرفدار نمودن .
- töhmat vurmâx . تهمت زدن
- tulux kimin . مثل خیک . باورم . با آماس . شکمی بزرگ . نک احد
- tuti vâri . (طویله واری) طوطی وار یا طوطی واری . نک احد
- tutmâx . گرفتن : رونق کار ، شعله ور شدن آتش ، آبله و امثال آن . نک فع .
- tutulmâx . گرفته بودن : غمگین بودن . نک فع
- tükân taxdalamâx . دکان تخته کردن : تعطیل کردن و خاتمه دادن بتظاهر و فریبکاری کسی و وسیله عوامفریبی را اذ دست او گرفتن .
- tükclarim biz biz durdi . (موهایم سیخ سیخ ایستاد) موهای بدنم راست شد . نک مط

tüšdüla bir birinin jânənâ . بجان همدیگر افتادند .

U

uŝâx yol üsdünnan götümâx . بچه از سر راه برداشتن .

... uŝâyi . بچه : اهل . مثلاً گفته میشود : فلانی بچه تهرانست یعنی تهرانی است

tabriz uŝâyi

(بچه تبریز)

uŝâxləřâ götümâx . بفرزندى برداشتن . نک فا

ü

ürak söwmâx خنک شدن دل : تسلی یافتن آن پس از تلافی کردن . نک فع

ürak âcəlmâx . واشدن دل .

ürak yānmâx . سوختن دل .

ürak arimâx . آب شدن دل : بی تاب شدن . نک فع

ürak kabâb olmâx . کباب شدن دل : متأثر شدن . نک فع

ürak doli olmâx . دل پر شدن : دل آزرده شدن . نک فا

ürak ala gatimâx . دل بدست آوردن : مهربانی کردن . نک فا

ürayi cox nāzik di . دلش خیلی نازک است . نک مط

ürakda sâxlâmâx . در دل نگاه داشتن . نک فا

üza caķmâx . برخ کشیدن : افاده کردن ، برتری نشان دادن . نک فا

üzdan getmâx . از رو رفتن : شرمنده شدن . نک فا

üz dayi ayâx dâŝə di . رو نیست سنگ پاست . نک احد .

üzi yolâ سربراه

üzüna tüŝmür بروش نیافتد .

üzüna güldüla . برویش خندیدند .

üzrün isdadi .	عذرش را خواست .
üzüm şara di .	رویم سیاه است : شرمنده ام .
üzüm âr di .	رویم سفید است : شرمنده نیستم .
üz vermâx .	رودادن .

V

vādâr elamâx .	وادار کردن . نک فا
vâllâh aylim şad vermir .	والله عقلم قد نمیدهد .
vâr yoxi bâdâ şetdi .	هست و نیستش بیاد رفت .
vâsil oldi daraka .	بدرک واصل شد .
varandâz lâmâx .	ورانداز کردن . نک فع
vaxsiz xoruz .	خروس بی محل . نک احد
(خروس بیوقت)	
vax bevax .	وقت بیوقت .
vax tapbâx .	وقت پیدا کردن . نک فا
vax vermâx .	وقت دادن . نک فا
værdi ... şâbâra galdi .	زدو ... پیش آمد
værmâx .	زدن : ربودن . نک فع
værmâx .	زدن : مثلا ماست را باش زدن و نمک را بغذا زدن .
vær sændær .	بزن بشکن

X

xâlâmæn dâşşâri	خاله را خایه بدی خالو شدی . نک احد
olseydi dâye m olârdi .	
xâm olmâx	خام بودن : بی تجربه بودن

xâtima vermâx .	خاتمه دادن. نک فا
xâtiri cox aziz di	خاطرش خیلی عزیز است. . نک مط
xâtir jam di .	خاطر جمع است. نک مط
xabar tutmâx .	خبر گرفتن. نک فا
xalşin ây zən	دهن مردم را نمی شود بست (یا) نمیشود دوخت. نک احد
bâylâmâx olmâz .	
(دهان خلق را نمیشود بست)	
xalşin aylı gözündä di	عقل مردم در چشمشان است. نک احد
xalvat elamâx .	خلوت کردن. نک فا
xamir galip	خمیر ورآمده. نک فا
xax bârmâş nân görsadir.	انگشت نمای خلق شده. نک احد
(خلق با انگشت نشان میدهد)	
xeyrinnan geşmâx .	ازخیر چیزی گذشتن. نک فع
(ازخیرش گذشتن)	
xibra âdâm alina tüşüp .	بدست آدم خبره افتاده .
xidmata yetişmâx .	خدمت کسی رسیدن : او را تنبیه کردن ، دیدن . نک فع
(بخدمت رسیدن)	
xijâlat (xajâlat) cakmâx	خجالت کشیدن . نک فا
xijâlatdan arimâx .	ازخجالت آب شدن . نک فع
xidmat elamâx .	خدمت کردن : نوکری کردن . نک فا
xiyâbânnâri ölcür .	خیابان گز میکند . نک احد
(خیابانها را اندازه میگیرد)	
xudâfizlêx elamâx	خدا حافظی کردن . نک فا
xurdi xamir olmâx .	خرد خمیر شدن . نک فع
xud şirinnêx elamâx .	خودشیرینی کردن . نک فا

y

yâ nasib yâ şismat .

یا نصیب یا قسمت . نک احد

- yâxəšdân šurtuldux زباران سوی ناودان آمدم . نک احد
- dâmjiya râs galdux .
- (ازباران خلاص شدیم گیر قطره افتادیم)
- yâkli dili vâ . زبان چرب و نرمی دارد . نک مط
- yâx yâx üsda روغن روی روغن میرود بلغور خشک میماند . نک احد
- šeynar yârmâ yâvân šâli
- (روغن روی روغن میجوشد بلغور خالی میماند)
- yâš dâ šuri otunâ yânər . تروخشگ باهم میسوزند . نک احد
- (ترهم باآتش خشک میسوزد)
- yâxci âdâm di - öz آدم خوبی است - خوبی ازخود شماست . نک مط
- yâxcələxuzdân di
- (آدم خوبی است - ازخوبی خودتان است)
- yâxci cənginnan šurtuldux . ازچنگش خوب خلاص شدیم . نک مط
- yâpəšmâx . چسبیدن : مطبوع واقع شدن . مثلا گفته میشود : «هوا سرد است
- آفتاب بانسان می چسبد » . نک فع
- yedi usdünnan da su išdi . خوردن و یک آب هم بالاش . نک احد
- (خورد ازرویش هم آب نوشید)
- yəməxənân doymâməsân باخوردن سیر نشدی بالیسیدن سیر نمیشوی . نک احد
- yâlâmâxənân doymâsân .
- پائین آمدن : ارزان شدن .
- yenmâx .
- yera daymâx . زمین خوردن .
- yerüz boš . جای شما خالی یا جای شما سبز . نک فع
- (جایتان خالی)
- yetdi âyləx olmâx . هفت ماهه بودن : عجول بودن . نک فع
- yetdi kafan cürütmâx . هفت کفن پوساندن . نک احد
- yetišmâx . رسیدن : مواظبت کردن . نک فع
- yollândərmâx . براه انداختن : روبراه کردن . نک فا
- yolâ tüšmâx . براه افتادن .

yoldân cəxâtmâx.	از راه بدر بردن : فریفتن . نک فع
yuxi âpârmâx.	خواب بردن . نک فا
yuxiya getmâx .	خواب رفتن . نک فا
(بخواب رفتن)	
yuxusi ârər di.	خوابش سنگین است . نک فع
yuxusi yüngül di .	خوابش سبک است . نک فع

Z

zâhir bātini bir di	ظاهر و باطنش یکی است . نک احد
zahmat verdux.	زحمت دادیم - زحمت کشیدید : موقع خدا حافظی . نک مط
zahmat caķduz.	
zahmata salmâx.	بزحمت انداختن .
zarar daymâx .	ضرد خوردن .
zarar vər mâx .	ضرد زدن . نک فا
zararin yârəsənnân	ضرد را از هر جا جلو بگیرند منفعت است . نک احد
şeyitmâx manfa't di	
(از نصف ضرر برگشتن منفعت است)	
zor vər mâx.	زور زدن : فعالیت کردن . نک فع
zor zorâki iş olmâz .	زور زورکی کاری نمیشود . نک فع